

Oponentský posudek na habilitační práci Zuzany Svobodové

“Svoboda z dialogu. Dílo Radima Palouše v rozhovoru s vybranými filosofy a teology výchovy“

Práce Zuzany Svobodové je pokusem o zhodnocení významu Paloušova promýšlení vztahu výchovy a lidské svobody v kontextu filosofie výchovy a teologie výchovy vybraných významných současníků (Maritaina, Pipera, Schalla a Caldecotta). Zdůvodnění výběru je podřízeno kritériu duchovní a myšlenkové blízkosti jmenovaných myslitelů.

Autorka chce uvést čtenáře do specifičnosti metodologických východisek filosofie výchovy a teologie výchovy a dále filosofie výchovy a pedagogiky. To společné vidí autorka především v tom, že si filosofie výchovy i teologie výchovy kladou otázky po povaze výchovy, po její pravdě, smyslu a účelu, a to v nejširším kontextu celku světa, dějin a lidského společenství. Odlišnost pak vidí především v charakteru porozumění tomuto celku: zatímco filosoficky jde o ontologii výchovy, o tážení po bytném založení výchovného usilování a uvádění mladých do společného světa, teologie naproti tomu totéž nahlédnutí smyslu provádí ve světle osobní víry. Zatímco se filosofie a teologie výchovy ptají především po smyslu výchovy, pedagogika tento smysl již předpokládá a zaměřuje se spíše na formy, metody a cíle výchovy. Cílem těchto přípravných analýz je, jak autorka deklaruje (str. 10), ukázat, jak se při svých jedinečnostech a zvláštěnostech mohou filosofie výchovy a teologie výchovy vzájemně doplňovat, což chce ukázat na díle Paloušově a výše uvedených autorech.

Autorka zdůrazňuje originalitu Paloušova pojmu „světověk“, jež není pouhým překladem pojmu „global age“, ale hned v prvních kapitolách uvádí souvislost světověku s časem výchovy. V kontinuitě světového dění i jejích rupturách se promítá neustálé úsilí člověka o vyhmátnutí vlastní podoby, jež se neděje jinak než právě výchovou. Světověk je dobou krize, přehodnocováním hodnot, je nesen hlubokými proměnami vědeckého vědění, poznamenán euforií i pocity bezmocnosti současného člověka. Souvislost světověku a času výchovy je nasnadě. Výchova je v hluboké krizi (krize tradiční autority, krize hodnot, krize vzdělanosti) a zároveň je výchova možným východiskem, jak z této globální krize světa vyjít. Spolu se Zdeňkem Neubauerem nazývá Palouše „přímluvcem postmoderny“, neboť projevil nesmírnou schopnost racionální pronikavé reflexe i senzitivitu v uchopování rozporuplné povahy dnešní doby.

Hlavním tématem habilitační práce je Paloušovo pojetí výchovy promýšlené v souvislostí s lidskou svobodou a lidstvím vůbec. Lidství není chápáno jako

samozřejmost a danost, ale jako možnost, k jejímuž porozumění, poznání a především uskutečnění musí být člověk teprve přiveden a to jak jinak než výchovou. Výchova není v tomto kontextu chápána sociologicky jako pouhý proces socializace, ale ontologicky jako vztah ke světu, k přírodě, společenství i k sobě samému. Paloušova „výchova jako otevřenost“ (str. 34) všem těmto celkům je autorkou interpretována především v souvislosti se třetím Patočkovým životním pohybem pravdy nebo v pravdě jako „sebezískání prostřednictvím sebeodevzdání“ (str. 37). Jako cesta k sebeuskutečnění je u obou myslitelů cestou ke svobodě, ve smyslu, „abychom vůbec mohli být sami sebou“; je „péčí o duši“, tedy o jednotu, o identitu a vnitřní konzistenci nás samotných.

Výchova jako cesta ke svobodě zde znamená především proměnu, že se z bytosti odkázané na pomoc a péči druhých (homo educandus) stáváme samostatnými, dospělými, svobodnými lidmi, schopnými se postarat nejen o sebe, ale i o ty druhé – potřebné (homo educans). Tato osobnostní proměna, metanoia, probuzení lidství, sebekonání vyvstává dle Palouše jedině spolu s převzetím odpovědnosti za vlastní svobodná rozhodnutí.

Významným společným rysem takto pojaté výchovy (nalezneme ho u Palouše, Patočky a vybraných myslitelů teologie výchovy) je její transcendentní rozměr. Výchova není „jen“ přípravou na dospělý život, provází nás v každém věku našeho životaběhu, není „jen“ přípravou na praktické uplatnění ve společnosti a na trhu práce, ale je naopak pozvedáním se od každodenních obstarávek všedního dne k tázavé otevřenosti po smyslu našeho konání. Palouš spolu s Maritainem i Piperem hovoří shodně o výchově sváteční, o scholé, otium – volné chvíli, která umožňuje nejen odpočinek od aktivního nasazení (vita activa), ale nastoluje vzácnou chvíli pro vita contemplativa, v níž přichází ke slovu ztišení, imaginace, senzitivita, spontaneita, dialog, rozhovor sám se sebou. Patočka tomuto transcendentnímu rozměru výchovy ne-teologicky říká: výchova má mladé naučit „něco vyššího chtít“.

Ruku v ruce s výchovou ke svobodě se v práci otevírá problematika významu humanitní vzdělanosti a to na společném tématu „svobodných studií“. V tomto smyslu je i aktuálním příspěvkem k diskusím o povaze současného univerzitního vzdělávání.

Předložená habilitační práce **splňuje požadavky** kladené na tento druh prací, je inovativní a rozšiřuje oblast současného poznání v oboru filosofie výchovy a teologie výchovy.

Po úspěšné rozpravě a obhajobě doporučuji udělit autorce titul docentky v oboru teologie.

Otázky do rozpravy

1. Jak byste charakterizovala myšlení Radima Palouše jako “přímluvce postmoderny”? Co má s postmoderním myšlením společného a čím se od něj zásadně odlišuje?
2. Nakolik v Paloušově pojetí „světověku“ zaznívá inspirace Schellingových „Die Weltalter“?

V Praze dne 27. 3. 2023

doc. PhDr. Naděžda Pelcová, CSc.